

Vojtech Jurčák, Martin Trebula

O vzťahu bezpečnostných a strategických štúdií

Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje nr 28, 94-105

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O VZŤAHU BEZPEČNOSTNÝCH A STRATEGICKÝCH ŠTÚDIÍ

THE RELATIONSHIP OF SAFETY AND STRATEGIC STUDIES

VOJTECH JURČÁK, MARTIN TREBULA
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

ABSTRACT

The aim of this article is to introduce roles and relation between security and strategic studies. The authors describe security and strategic studies in the Cold War Era and in the Post-Cold War Era. They also focus in current and future aiming of strategic studies and note, that fears of some experts that strategic studies would lose their importance after Cold-War Era did not confirm. On the contrary current international security environment form new challenges and questions, which must be answer by persuasive arguments.

Key words: security studies, strategic studies, Cold-War Era

Úvod

Bezpečnosť sa všeobecne spája najmä so stabilitou, určitosťou, poriadkom, spoľahlivosťou, existenciou bezpečnostného prostredia bez hrozieb, stavom a pocitom istoty. V teórii medzinárodných vzťahov sa táto problematika spájala najmä s otázkami vojny a mieru. V 80. rokoch minulého storočia sa začal vytvárať nový pohľad na bezpečnosť, ktorý prekonal tradičné zdôrazňovanie

jej vojenského rozmeru a dôkladnejšie, podrobnejšie sa začal venovať nevojenským aspektom bezpečnosti. Hlavné problémy súčasnej medzinárodnej bezpečnosti sa zaraďujú do dvoch základných oblastí: vojenskej a nevojenskej. Ukončenie studenej vojny tak predstavuje začiatok novej etapy vo vývoji medzinárodných vzťahov, ktorá sa premieta aj do bezpečnostnej oblasti.¹

BEZPEČNOSTNÉ A STRATEGICKÉ ŠTÚDIE V OBDOBÍ STUDENEJ VOJNY

Studená vojna bola skrytým konfliktom medzi západnou Európou (Spojené štáty americké a ďalšie západné krajiny) a strednou a východnou Európou (Sovietsky zväz a krajiny socialistické a ľudovodemokratické). Namiesto otvoreného konfliktu a zmene vplyvu supervelmoci USA a ZSSR na vývoj vo svete sa konfrontácia odohrávala hlavne v ideologickej (Trumanova doktrína), politickej, propagandistickej, hospodárskej (Marshallov plán) a vedecko-technickej rovine. Rivalita supervelmoci sa najviac prejavovala v boji o sféry vplyvu cez snahu o získanie prevahy v zbrojení. Sféry vplyvu sa prejavovali hlavne počas ozbrojených konfliktov v rozvojových krajinách, v rámci ktorých jednotlivé veľmoci podporovali ideologicky a propagandisticky spriaznené strany v danej krajine. Snaha o zvrátenie rovnováhy moci sa uskutočňovala predovšetkým horúčkovitým zbrojením, či už v oblasti jadrových alebo konvenčných zbraní a to v rámci realizácie stratégií masovej odvety, pružnej reakcie, alebo vzájomne zaručeného zničenia.

Daný stav bol impulzom pre vedeckých pracovníkov a expertov, aby začali tieto javy, vplyvy, koncepty a stratégie podrobovať dôkladným analýzám. V tomto období sa jednou z významných disciplín štúdia medzinárodných vzťahov stali strategické štúdie. Ich rozmachu a rastúcemu významu dopomohla tiež vysoká politická relevancia dosiahnutých poznatkov a rovnako veľký politický dopyt po nich. Strategické štúdie v priebehu studenej vojny prešli značným vývojom, ktorý bol citeľne ovplyvnený udalosťami, vývojom medzinárodného politického systému a bezpečnostného prostredia.²

BEZPEČNOSTNÉ A STRATEGICKÉ ŠTÚDIE PO STUDENEJ VOJNE

BEZPEČNOSTNÉ ŠTÚDIE

Historicky sa bezpečnostným štúdiám venuje zvýšená pozornosť spoločenských a politických kruhov v druhej polovici 20. storočia. Bezpečnostné

¹ Š F. Kvrnda, R. Pawera, P. Weiss, *Medzinárodná bezpečnosť*, 2008, s. 26.

² P. Suchý, *Pozície bezpečnostných a strategických štúdií v rámci štúdia medzinárodných vzťahů*, s. 7.

štúdiá sa v tomto období chápali ako štúdiá zaoberajúce sa predovšetkým otázkami spojenými s hrozbou možného vojenského konfliktu medzi veľmocami a rozpútania globálnej jadrovej vojny. Odstránenie bipolarity vo svetovom spoločenstve, zmeny v zahraničnej politike obidvoch veľmocí významne znížili predpoklady vzniku globálnej vojny. Bezpečnosť sa stáva predmetom diskusie v širšom kontexte ekonomickej, politickej, sociálnej a ďalších oblastiach. Predstaviteľmi tejto teórie sa stávajú predstavitelia tzv. Kodanskej školy – B. Buzan, O. Wæwer, J. de Wilde a ďalší. Koncept bezpečnostných štúdií sa tak rozširuje i do iných oblasti než len do vojenskej. Táto teória je v odborných kruhoch široko akceptovaná.

V teoretickej rovine nie sú bezpečnostné štúdiá jednoznačne definované. V slovníku medzinárodných vzťahov³ sa uvádza, že bezpečnostné štúdiá sú chápané ako „súčasť medzinárodných vzťahov, ktoré sa sústredia na objasnenie koncepcie bezpečnosti a jej implementácie pri tvorbe zahraničnej politiky a jej následný vplyv na tvorbu štruktúr a uskutočňovanie procesov vo svetovej politike“.

Podľa Eichlera, J. 2002 predstavujú bezpečnostné štúdiá tiež jeden z odborov medzinárodných vzťahov. Zaoberajú sa predovšetkým štúdiom konceptu bezpečnosti, jej miesta a úlohy v zahraničnej politike jednotlivých štátov, skúmajú vzájomnú súvislosť medzi bezpečnostnou politikou štátu a medzinárodným bezpečnostným prostredím. Predmetom skúmania bezpečnostných štúdií je predovšetkým tvorba koncepcií pre zaistenie bezpečnosti štátu a celých regiónov. Základnou otázkou, ktorá bola kladená vo vzťahu k bezpečnostným štúdiám bolo, ako by sa tento obor mohol ďalej vyvíjať v nových medzinárodných podmienkach. Ako uvádza Baldwin⁴, boli načrtnuté tri možnosti:

- nič sa na ich podobe a zábere nebude meniť,
- urobí sa umiernená reforma,
- urobí sa radikálna reforma.

Bez ohľadu na to, aký názor jednotliví autori v tom období zastávali, panoval všeobecný konsenzus, že je užitočné, ak nie nevyhnutné, vyjasniť si rámec a obsah bezpečnostných štúdií ako akademickej oblasti⁵.

Ako zástancu prvej línie môžeme definovať Stefena Walta, ktorý je považovaný za autora, ktorý reformu bezpečnostných štúdií nepovažuje za

³ G. Ewans, J. Newnham, *The penguin dictionary of international relations*, 1998, s. 40.

⁴ D.A. Baldwin, *Security Studies and the End of the Cold War*, 1995, s. 133–134.

⁵ H. Hafendorn, *The security Puzzle: Theory Building and Discipline-Building in Internat. Security*, 1991, s. 15.

nevyhnutnú. Pripúšťa možnosť priradenia ďalších tém do oblasti bezpečnostných štúdií, akými sú napr. AIDS a chudoba, no zároveň varuje, že prílišná expanzia ich záberu, môže narušiť koherenciu oboru a sťažiť hľadanie a navrhovanie riešení dôležitých problémov⁶.

Zástancovia umiernenej reformy presadzovali, aby záber bezpečnostných štúdií zostal podobný tomu z éry studenej vojny a namiesto doteraz preferovaných tém západ vs. východ, týkajúcich sa jadrového zastrašovania, by sa spektrum záujmu rozšírilo aj na oblasti problematiky krajín tretieho sveta.

Medzi stúpencom radikálnej reformy bezpečnostných štúdií možno zaradiť autorov ako Edward Kolodziej, Barry Buzan, Charles Kegley. Títo nesúhlasili so zúženým chápaním bezpečnostných štúdií, nevenovaním pozornosti ďalším závažným a zásadným témam. Naopak považovali za nutné venovať značnú pozornosť nevojenským aspektom bezpečnosti, medzi ktoré patrí napríklad problematika ľudských práv, kriminality, epidémií, ekonomické a environmentálne otázky.

V priebehu tohto obdobia došlo k jasnému vymedzeniu bezpečnostných a strategických štúdií a ich pozície v rámci medzinárodných vzťahov a k ukončeniu „éry dezorientácie“, ako ju pomenovali Buzan, Waver a deWilde⁷.

Ak pozeráme na bezpečnostné štúdiá ako na synonymum strategických štúdií, možno v ňom stále pozorovať dva dominantné prúdy: zástancov užšieho zamerania bezpečnostných štúdií, ktorí sú označovaní ako tradicionalisti a zástancov rozšírenia problematiky skúmanej v rámci tejto oblasti, ktorí sa označujú ako rozširovatelia – wideners.

Súčasný, dynamicky ťažko predvídateľný a komplexný vývoj bezpečnostného prostredia hovorí o potrebe tieto pojmy rozlišovať, pretože majú odlišný obsah. V súčasnej dobe sú bezpečnostné štúdiá chápané v širšom zmysle ako oblasť zameraná na skúmanie rôznych druhov hrozieb a aspektov bezpečnosti, než výhradne vojenských.

Naopak strategické štúdie sú definované ako výrazne vojensky orientovaná poddisciplína širšie poňatých bezpečnostných štúdií. Je zaujímavé, že na tejto diferenciácii sa zhodli nie len tradicionalisti, ale tiež stúpenci rozšírených bezpečnostných štúdií. Dosiahnutie takého konsenzu a jeho akceptáciu odborníkmi v oboch zmienených oblastiach možno považovať za významný a cenný výsledok debát z deväťdesiatych rokov dvadsiateho storočia⁸.

⁶ S.M. Walt, *The renaissance of Security Studies*, 1991, s. 213, 224–227.

⁷ B. Buzan, O. Waver, J. deWilde, *Security: A New Framework for Analysis*, 1998, s. 3.

⁸ P. Suchý, *Pozice bezpečnostných a strategických štúdií v rámci studia medzinárodných vzťahů*, s.11–12,14,15

STRATEGICKÉ ŠTÚDIE

Vymedzenie pozície strategických štúdií vo vzťahu k bezpečnostným štúdiám definoval Richard K. Betts⁹, ktorý ich pozíciu vymedzil formou sústredných kruhov.

Obrázok 1. Vymedzenie pozície bezpečnostných štúdií, strategických štúdií a vojenskej vedy.

Strategické štúdie pokladá za dôležitú oblasť medzinárodných vzťahov, pretože má širší záber ako čisto vojenské záležitosti, no zároveň ma užšiu oblasť pôsobnosti ako bezpečnostné štúdia, ktoré sú prakticky bez obmedzenia. V strede kruhov leží vojenská veda (zaoberajúca sa skúmaním a formulovaním zásad vedenia ozbrojeného zápasu a jeho súčastí: stratégie, operačného umenia a taktiky), vo strednom medzikruží sú strategické štúdiá (vzájomné pôsobenie politických cieľov a vojenských prostriedkov pri vplyve sociálnych, ekonomických a iných obmedzení) a vonkajšie medzikružie znázorňuje bezpečnostné štúdiá (všetko čo sa týka bezpečnosti spoločnosti).

Podobne ako Walt⁶, ktorý akceptuje možnosť pridania ďalších tém do rámca bezpečnostných štúdií, ale zároveň varuje pred prílišnou expanziou ich záberu, tak aj Betts sa obáva ich prehnaného rozpätia.

⁹ R. K. Betts, *Should Strategic Studies Survive?*, 1997.

Dnešný stav bezpečnostných a strategických štúdií je dôkazom toho, že je možná ich do značnej miery oddelená existencia a zároveň symbióza v rámci štúdia medzinárodných vzťahov.⁸

SÚČASNOSŤ, BUDÚCNOSŤ A VZŤAH BEZPEČNOSTNÝCH A STRATEGICKÝCH ŠTÚDIÍ

Ako uvádza Lasicová „oba druhy štúdií majú výraznú spoločnú črtu – reflektujú objektivistickú tradíciu výskumu bezpečnosti“¹⁰ a podľa B. McSweeneyho ich objektívny a neproblematický prístup kvalifikuje bezpečnosť ako daný fakt, objektívne existujúci a objektívne poznateľný (verifikovateľný)¹¹.

Po skončení studenej vojny väčšinu diskusií o súčasnosti a budúcnosti bezpečnostných a strategických štúdií sprevádzali pochybnosti o vlastnej opodstatnenosti, zmysle a samotnom prínose týchto odborov. Bola zastávaná myšlienka, že oficiálny koniec studenej vojny automaticky znamená koniec rivality superveľmocí bipolárneho sveta ako aj koniec nukleárnej hrozby, ktorou bola táto vojna špecifická.

Taktiež sa predpokladalo, že koniec studenej vojny spôsobí pokles pravdepodobnosti vypuknutia ozbrojených konfliktov, čo sa premietne do zníženia významu vojenskej sily pre zaistovanie národnej bezpečnosti a silové prostriedky v nových podmienkach citeľne stratia na význame. Jedným z argumentov, ktorý umocňoval pochybnosti o opodstatnenosti, zmysle a samotnom prínose bezpečnostných a strategických štúdií bolo aj to, že odborníci zaoberajúci sa týmito štúdiami nedokázali predikovať blížiaci sa koniec studenej vojny.

R. Ondrejczák v roku 2005 vo všeobecnosti zhrnul vzťah medzi strategickými a bezpečnostnými štúdiami takto: „Strategické štúdie sa dnes stávajú menej dôležitými, pretože vypracovanie stratégií v čase, keď je hrozba veľkých medzištátnych vojen oveľa nižšia ako v minulosti, sa stáva zbytočným. Na druhej strane – politické, ekonomické, sociálne a bezpečnostné záujmy získavajú na dôležitosti...čo znamená, že bezpečnostné štúdie sa zameriavajú viac na budúcnosť a nevojenké hrozby“¹².

Skutočnosť je však trochu iná. Na švédskej univerzite v Uppsala vytvorili „The Uppsala Conflict Data Program (UCDP)“ ktorý zhromažďuje infor-

¹⁰ J. Lasicová, *Bezpečnosť. Bezpečnostná agenda súčasnosti*, 2006, s. 109.

¹¹ B. McSweeney, *Security, Identity and Interests*, 1999.

¹² R. Ondrejczák, *Nové trendy v bezpečnostných politikách USA, Francúzska, Spojeného kráľovstva a Nemecka*, 2005, s. 23.

mácie o ozbrojených konfliktoch od roku 1946. Údaje UCDP sú jedným z najpresnejších a najpoužívanejších zdrojov údajov o globálnych ozbrojených konfliktoch a ich definícia ozbrojeného konfliktu sa stáva štandardom v tom, ako konflikty systematicky definovať a skúmať. Údaje o ozbrojených konfliktoch boli uverejňované ročne v štatistických sériách „States in Armed Conflict“, „SIPRI Yearbook“, „the Journal of Peace Research“ a v „The Human Security Reports“.

Vedci UCDP spracovávajú teoreticky a empiricky podložené analýzy ozbrojených konfliktov: ich príčiny, eskaláciu, šírenie, prevenciu a riešenie. Tieto štúdie sú pravidelne uverejňované v medzinárodných časopisoch a knihách. Od roku 2004 UCDP tiež prevádzkuje a priebežne aktualizuje svoju on-line databázu o ozbrojených konfliktoch a organizovanom násilí, v ktorých sú k dispozícii viaceré aspekty ozbrojeného konfliktu, ako je napríklad dynamika konfliktov a riešenie konfliktov (UCDP Conflict Encyclopedia – Encyklopédia konfliktov UCDP). Najnovším rozšírením sú dáta geografických udalostí UCDP's Georeferenced Event Data (GED)¹³

Ozbrojený konflikt definuje UCDP ako spor, v ktorom sú použité ozbrojené sily dvoch strán, z ktorých jedna je vládou štátu, pričom tento spor vedie k najmenej 25 úmrtiam súvisiacim s bojom v jednom kalendárnom roku¹⁴.

Ozbrojené konflikty delí na typy:

- interštátne – konflikt medzi dvomi alebo viacerými vládami (štátmi);
- intraštátne – konflikt medzi vládou a nevládnou/mimovládnu stranou na vlastnom území, bez podpory iných krajín;
- intraštátne internacionalizované – konflikt medzi vládou a nevládnou/mimovládnu stranou na vlastnom území, kde strana/strany konfliktu prijímajú podporu iných krajín;
- extraštátne – konflikt medzi vládou a nevládnou/mimovládnu stranou mimo vlastného územia¹⁵.

Súčasnosť ukazuje, že predpokladaný pokles pravdepodobnosti vypuknutia ozbrojených konfliktov v dôsledku ukončenia studenej vojny boli prehnané. Množstvo ozbrojených konfliktov síce malo po ukončení studenej vojny klesajúcu tendenciu (obrázok č. 2), no aj napriek tomu len za prvých desať rokov po jej ukončení vypuklo skoro tridsať ozbrojených konfliktov,

¹³ http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/program_overview/

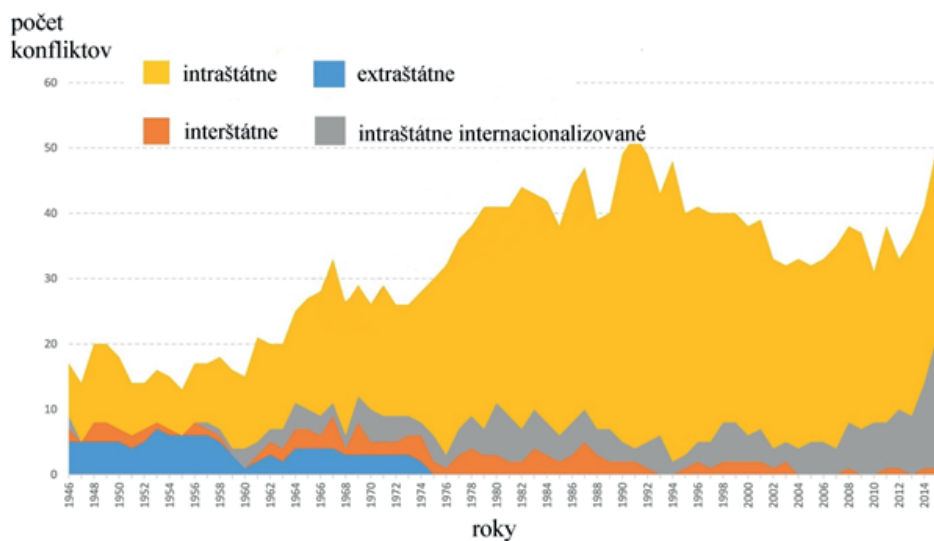
¹⁴ <http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/>

¹⁵ <https://missworldsecurity.com/2012/09/26/definitions-whats-the-difference-between-intrastate-interstate-extrastate/>

počnúc vojnou v Perzskom zálive, občianskymi vojnami v afrických krajinách, občianskou vojnou v Juhoslávii až po ozbrojené konflikty v kaukazskej oblasti. Ďalšie desaťročie nebolo výnimkou a bolo poznačené konfliktami v Afrike, vojnou v Iraku a ozbrojenými konfliktami pod hlavičkou „boja proti terorizmu“, čo je obecný termín pre rad vojenských, politických, právnych a náboženských akcií vlády Spojených štátov amerických ako odpoveď na teroristické útoky v roku 2001.

Pod pojmom ozbrojený konflikt nemožno v kontexte studenej vojny chápať len vojnu medzi superveľmocami v rámci bipolárneho sveta, ale aj tzv. zástupné vojny, v ktorých veľmoci figurujú ako protežanti jednej strany konfliktu. V ostatných rokoch rezonujú konflikty na východnej Ukrajine, Krymská kríza, občianska vojna v Líbyi a vojenská intervencia proti tzv. Islamskému štátu na územiach Sýrie a Iraku.

Na základe uvedeného možno konštatovať, že po ukončení studenej vojny došlo k poklesu množstva ozbrojených konfliktov. Priamy súvis s jej ukončením to však zrejme nemá. V súčasnosti možno pozorovať rastúcu tendenciu ozbrojených konfliktov, kedy sa ich počet dostal na úroveň v roku 1989.

Obrázok 2. Prehľad ozbrojených konfliktov v rokoch 1946–2015 podľa typov¹⁶

¹⁶ http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/595/c_595102-l_1-k_type_jpg.jpg

Otázok a tém, ktoré v súčasnosti vyžadujú pozornosť strategických štúdií je však omnoho viac. Vedľa odstrašovania a úlohy jadrových zbraní zvláštnu pozornosť vyžadujú otázky systémov protiraketovej obrany, triezve analyzovanie prínosu a rizík procesu kontroly zbrojenia, proliferácie zbraní hromadného ničenia a ich nosičov, revolúcie vo vojenstve, či problematika terorizmu a nepravidelné vojny.⁸

Uvedené konštatovanie potvrdzujú aj vyhlásenia vrcholových predstaviteľov Spojených štátov amerických a Ruska v poslednom štvrtroku 2016.

Minister obrany USA A. Carter predniesol 26. septembra na leteckej základni v Severnej Dakote prejav venovaný problematike jadrového odstrašovania. V prejave uviedol, že americké jadrové odstrašovanie je základným kameňom národnej bezpečnosti a prioritnou úlohou ministerstva obrany. Na strategickej úrovni je jeho poslaním odradiť protivníka od jadrového útoku proti USA a jeho spojencom. Je to nástroj na presvedčenie potenciálnych protivníkov, že nemôžu stupňovať konflikt pri neúspešnej konvenčnej agresii. Pri zlyhaní odstrašovania je jadrový potenciál možnosťou na dosiahnutie požadovaných cieľov. Minister obrany uviedol, že v nasledujúcich piatich rokoch bude do oblasti jadrových síl investovaných 108 miliárd \$ na udržanie a obnovu jadrového potenciálu a pridružených oblastí ako je strategické velenie, komunikačné a spravodajské systémy a podobne¹⁷.

Na tento prejav reagovalo oficiálny vyhlásením ministerstvo zahraničných vecí Ruskej federácie. „...Samozrejme, že budeme musieť vziať do úvahy postoje USA a prijať potrebné recipročné opatrenia na zabezpečenie našej národnej bezpečnosti“¹⁸.

Po voľbách prezidenta Spojených štátov amerických 2016 sa situácia nezmenila. Prezident Ruskej federácie Vladimir Putin sa 22. decembra 2016 zúčastnil na rokovaní rozšíreného zasadnutia Kolégia Ministerstva obrany Ruskej federácie. Rokovanie bolo venované vyhodnoteniu činnosti ozbrojených síl RF za rok 2016 a stanoveniu cieľov na rok 2017, kde uviedol:

„Надо укреплять боевой потенциал стратегических ядерных сил, прежде всего за счёт ракетных комплексов, способных гарантированно преодолевать существующие и перспективные системы противоракетной обороны.“

¹⁷ A. Carter, “Sustaining Nuclear Deterrence”, Minot Air Force Base, Minot, North Dakota, Sept. 26, 2016.

¹⁸ The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. Comment by the Information and Press Department on the US Defence Secretary’s remarks on nuclear deterrence, 29 September 2016.

Стратегические неядерные силы также необходимо выводить на качественно новый уровень, позволяющий нейтрализовать любые военные угрозы России.¹⁹

„Musíme posilniť svoje strategické jadrové sily, predovšetkým prostredníctvom raketových systémov, ktoré zaručene preniknú akýmkoľvek súčasnými i budúcimi systémami protiraketovej obrany“. Nejadrové strategické sily je podľa neho takisto potrebné „pozdvihnúť na vyššiu úroveň kvality, aby boli schopné neutralizovať akékoľvek vojenské hrozby“

O pár hodín na to reagoval novozvolený prezident Spojených štátov amerických Donald J. Trump:

„The United States must greatly strengthen and expand its nuclear capability until such time as the world comes to its senses regarding nukes“²⁰.

„Spojené štáty musia výrazne posilniť a rozšíriť svoj jadrový potenciál do doby, než svet príde k rozumu, pokiaľ ide o jadrové zbrane“.

ZÁVER

Konflikty vo svete z ostatných rokov poukazujú na stále vysoký význam vojenskej sily pre bezpečnosť štátu a tým aj na dôvod ďalšieho rozvoja strategických štúdií. Svet sa zmenil z bipolárneho na multipolárny a jednotliví aktéri čoraz viac presadzujú svoje záujmy formou zástupných vojen. Je dôležité byť pripravený na možnosť vzniku nového konfliktu, ako aj zachovať podmienky pre strategickú analýzu s vysokou výpovednou hodnotou, ktorá zahŕňa politický, ekonomický, sociálny, environmentálny aj vojenský aspekt, pretože len to zaručí, že rozhodnutie o použití sily nebude nepodložené, neuvážené a nezodpovedné. Miera ozbrojených konfliktov je najvyššia od čias skončenia studenej vojny. Taktiež je zaujímavé, že sa do pozornosti znovu dostávajú práve také témy ako odstrašovanie a problematika úlohy jadrových zbraní, ktoré sa mnohým autorom v deväťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia zdali byť celkom bezpredmetné a neaktuálne. Na základe uvedeného možno konštatovať, že obavy niektorých expertov zo straty dôležitosti a opodstatnenosti strategických štúdií po skončení studenej vojny sa javia ako nepodložené.

¹⁹ V. Putin, *Rozšírené zasadnutie Kolégia Ministerstva obrany Ruskej federácie*, Moskva, 22.december 2016

²⁰ Donald J. Trump (@realDonaldTrump) December 22, 2016.

LITERATÚRA

1. Eichler J., *Bezpečnostní studia*, Zeman Petr et al. Česká bezpečnostní terminologie: Výklad základních pojmů [online], Vojenská akademie v Brně, Brno 2002, s. 34 [cit. 2013–04–20]. Dostupné z:
2. <http://www.defenceandstrategy.eu/filemanager/files/file.php?file=16048>.
3. Frank L., *Bezpečnostní studia*. Dostupné na internete:
4. https://moodle.unob.cz/pluginfile.php/35788/mod_page/content/23/Bezpe%C4%8Dnostn%C3%AD%20studia.pdf
5. Škvrnda F., Pawera R., Weiss P., *Medzinárodná bezpečnosť*, 1.vyd. EKONÓM, Bratislava 2008.
6. Ondrejczák R., *Nové trendy v bezpečnostných politikách USA, Francúzska, Spojeného kráľovstva a Nemecka*. Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií MO SR, Bratislava 2005.
7. Lasicová J., *Bezpečnosť. Bezpečnostná agenda súčasnosti*, 1.vyd. Univerzita Mateja Bela, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Banská Bystrica 2006.
8. McSweeney B., *Security, Identity and Interests*. Cambridge University Press 1999.
9. Suchý P., *Pozice bezpečnostných a strategických štúdií v rámci studia medzinárodných vzťahů*. In *Obrana a strategie.*, roč.2003, č.2, s. 7–16.
10. Ewans G., Newnham J., *The penguin dictionary of international relations*, 1.vyd.London: Penguin Group, 1998.
11. Baldwin D.A., *Security Studies and the End of the Cold War*, roč.48, č.1, 1995, s. 117–141.
12. Hafendorn H., *The security Puzzle:Theory Building and Discipline-Building in International Security*. *International Studies*, roč.35,č.1, 1991, s. 3–17.
13. Walt S.M., *The renaissance of Security Studies*.*International Studies Quarterly*, Mershon Series,roč.35,č.1, 1991, s. 211–239.
14. Buzan B., Waver O., deWilde J., *Security:A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers 1998.
15. Betts R. K., *Should Strategic Studies Survive?*, *World Politics*, roč.50, č.1, 1997, s.7–33.
16. CARTER, A.“Sustaining Nuclear Deterrence”, Minot Air Force Base, Minot, North Dakota, Sept. 26, 2016, dostupné na internete: <http://www.defense.gov/News/Speeches/Speech-View/Article/956630/remarks-on-sustaining-nuclear-deterrence?source=GovDelivery>

17. The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. Comment by the Information and Press Department on the US Defence Secretary's remarks on nuclear deterrence, 29 September 2016, dostupné na internete: http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2478696
18. Putin V., *Rozšírené zasadnutie Kolégia Ministerstva obrany Ruskej federácie*, Moskva, 22 december 2016, dostupné na internete: <http://mepoforum.sk/wp-content/uploads/2016/12/Kolegium-MO-RF-2016-Putin-Sojgu-ru.pdf>
19. Donald J. Trump (@realDonaldTrump) December 22, 2016, dostupné na internete: <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/811977223326625792>

prof. Ing. Vojtech Jurčák, CSc.

vedúci Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Liptovský Mikuláš, Slovensko.

Ing. Martin Trebula

externý doktorand študijného programu Bezpečnosť a obrana štátu, študijného odboru Národná a medzinárodná bezpečnosť. Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Liptovský Mikuláš, Slovensko.